

Yrkesretting som livsmestring. «Så får vi faktisk bruk for de tingene vi lærer»

Kaja Granum Skarpaas, førsteamanuensis i engelskdidaktikk, OsloMet

Utdanning er en beskyttende faktor mot uhelse av mange slag (Balaj m.fl., 2024; Elstad, 2008), og derfor kan gjennomføring av videregående skole beskrives som et folkehelse spørsmål. Årsakene til at elever dropper ut av videregående skole, er mangfoldige og inkluderer faktorer relatert til sosioøkonomisk bakgrunn og psykisk helse (se for eksempel Halvorsrud, 2017; Reegård & Rogstad, 2016). Selv om en del av disse faktorene ligger utenfor skolens kontroll, har forskning vist

at lærere kan bidra positivt ved å skape engasjerende undervisning der elevene forblir «mentalt påkoblet» og ikke opplever vedvarende kjedsomhet (Archambault m.fl., 2009; Janosz m.fl., 2008; Rumberger & Rotermund, 2012). Elever som engasjerer seg i undervisningen, har ofte større arbeidsinnsats og er mer utholdende, noe som kan styrke læringsutbyttet og motvirke frafall (Fredricks m.fl., 2004; Gettinger & Walter, 2012; Rumberger & Rotermund, 2012). Selv om flere elever gjennomfører

videregående skole nå enn før innføringen av Kunnskapsløftet i 2006, har elever i yrkesfaglige utdanning program fremdeles en markert lavere fullføringsgrad enn elever i studiespesialiserende program (Statistisk sentralbyrå, 2023). Dermed er tiltak rettet mot deres trivsel i skolen spesielt viktige. Når det gjelder undervisning i fellesfaget engelsk, er yrkesretting antakelig det mest kjente tiltaket.

Hvorfor yrkesretting?

Historisk har fellesfagene ofte fått skylden når elever på yrkesfag ikke fullfører videregående utdanning (Iversen m.fl., 2014; NOU 2008:18). Spesielt er fagene engelsk, matematikk, naturfag og norsk blitt kritisert for å være for akademiske for elever med interesse for praktiske yrker. Fordi innholdet i disse fagene står sentralt i kunnskapssamfunnet, er det dog få som tar til orde for å fjerne dem fra de yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Tvert imot, fagene har styrket sin posisjon i alle videregående utdanninger de seneste 30 årene. I samme periode har mange lærere benyttet seg av yrkesretting som et middel for å få elever på yrkesfag til å fullføre og bestå samt for å styrke elevens opplevelse av sammenheng, mening og mestring i utdanningsløpet (Skarpaas & Hellekjær, 2021; Stene m.fl., 2014). Yrkesretting kan defineres som en tilnærming der fagstoff, læringsmetoder og vokabular i størst mulig grad har relevans for den enkelte students fremtidige yrkesutøvelse (NOU 2008:18). Formålet med yrkesrettingen har gjerne vært å motvirke lav motivasjon og manglende mestring gjennom å tilpasse undervisningen til elevenes behov og interesser uten å forenkle fagene (Hegna m.fl., 2012; NOU 2008:18; Stene m.fl., 2014). Yrkesretting som metode skal gjøre fellesfagene mer relevante for elevenes yrkesfaglige utdanninger og bidra til å ramme inn fagene som både nyttige, interessante og viktige. Slik blir metoden et grep for å få flere elever til å oppleve skolen som lystbetont, meningsfull og engasjerende.

Om studien

Denne artikkelen bygger på mitt doktorgradsarbeid (Skarpaas, 2022), hvor jeg undersøkte hvilke(n) rolle(r) yrkesretting som metode spiller i engelskundervisningen på yrkesfag. Jeg intervjuet ti engelsklærere og femti av elevene deres, og jeg observerte yrkesrettet undervisning i de ti klasserommene i 46 klokke-timer.

Artikkelen har som utgangspunkt at yrkesretting kan forstås som et initiativ inn mot det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring, og da spesielt livsmestring. Ifølge læreplanens overordnede del handler livsmestring blant annet om at elevene skal få støtte til å oppleve livet som meningsfylt og til å kunne forstå og kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv (Kunnskapsdepartementet, 2017). I diskursen rundt livsmestring trekkes det ofte frem at livsmestring kan støttes gjennom undervisning som åpner for elevmedvirkning og autonomi, og som skaper en følelse av sammenheng, mening og mestring i møte med fagstoff. For eksempel har Danielsen (2021) og Tjomsland m.fl. (2021) påpekt at livsmestring er mer enn undervisning i en bestemt type tematikk fordi det også inkluderer lærerens arbeid med å koble elevenes livsverden til skolefagene slik at de opplever mening og mestring i timene. Funn i mine studier viser at yrkesretting kan støtte lærernes arbeid mot slike mål (Skarpaas, 2023; Skarpaas & Hellekjær, 2021). Eksempelvis fant jeg at yrkesrettet engelskundervisning kan bidra til at elev-

ene opplever økt faglig støtte og større trivsel i faget, samtidig som metoden inviterer til elevmedvirkning gjennom å bygge på elevenes yrkesfaglige kompetanse også i engelskklasserommet. Dette er i tråd med studier av yrkesretting i andre fag, som typisk har konkludert med at metoden fremmer elevenes vilje og evne til å lære i fellesfagene (Haugset m.fl., 2014; Iversen m.fl., 2014; Muhrman, 2016; Rondstvedt, 2019). Dermed virker det fruktbart å forstå yrkesretting ikke bare som et middel for å gjøre fellesfagene mer relevante for elevenes yrkesfaglige utdanninger, men også som en del av det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring.

Imidlertid er det ikke slik at alle forsøk på yrkesretting lykkes med å treffe elevenes behov (eksempler på mindre vellykkede forsøk i Korp, 2011; Nylund & Rosvall, 2016; Wendelborg m.fl., 2014). I denne artikkelen ønsker jeg derfor å bruke funn fra min studie til å belyse faktorer som må være til stede for at yrkesrettingen skal gi elevene positive erfaringer som støtter deres livsmestring.

«Vi skal jobbe med dette fordi ...»

Det er mye bedre å lære om maskiner og sånt i engelskfaget [...] fordi det er sånt vi faktisk kan bruke seinere.

(Harald)

Et hovedfunn i mitt doktorgradsarbeid er at elevene beskrev opplevd faglig relevans som det viktigste kjennetegnet på

god engelskundervisning (Skarpaas, 2023). Høyest satte de undervisning med bruks- og nytteverdi som de følte kunne anvendes i den senere yrkesutøvelsen. Selvfølgelig kunne undervisningen bygge på interessant tematikk, med det var likevel tydelig fra deres fortellinger at interesseaspektet var underordnet den opplevde relevansen. En elev beskrev forholdet mellom interesse og bruksverdi som et «40/60-forhold», mens andre hevdet «at ingen bryr seg hvis undervisningen ikke er relevant». Elevinformantene mente at engelsklærerne kunne gjøre faget relevant på ulike måter, for eksempel gjennom å bygge på undervisningen i de yrkesfaglige programfagene, jobbe med kommunikasjon i fremtidig yrkesutøvelse eller arbeide med yrkesfaglige tekster. I en forlengelse av dette første funnet kan det også nevnes at elevene uttrykte sterk skepsis mot faglig innhold som ble presentert som verdifullt

i seg selv, uten at utbyttet var tydelig for dem. Elevene etterspurte altså grunner til at de skulle arbeide med fagstoffet. Derfor kan engelsklærere som ønsker å bruke yrkesretting for å støtte elevenes opplevelse av mening og mestring i faget, gjerne være ekstra oppmerksom på relevans og nytteverdi og bruke tid på undervisningens innramming, for eksempel gjennom å referere til pågående arbeid i elevens programfag eller behov innenfor fremtidig yrkesutøvelse. Heldigvis gir læreplanen i engelsk tydelige signaler på hvorfor elevene skal arbeide med de ulike kompetansemålene, og faget er i stor grad tuftet på anvendt kunnskap. Det kan likevel synes verdt å bruke tid på innramming av og begrunnelse for arbeidet i engelsk på yrkesfag, slik at elevene kan reflektere over utbyttet av faglig engasjement og kanskje også få en bedre forståelse for fagets egenart.

Challenges, please!

Vi kan det ikke på engelsk fra før, så da får vi en ordentlig utfordring.

(Lucas)

I mitt arbeid kom det frem at elevene og lærerne hadde ganske ulikt syn på elevenes ferdigheter i engelsk. Lærerne sa at yrkesfagelever ofte strever med engelskfaget (Skarpaas & Hellekjær, 2021), mens elevene hevdet at de hadde tilstrekkelige (og noen ganger solide) språkferdigheter i generell engelsk (Skarpaas, 2023). Studien identifiserte dermed et gap i lærernes og elevenes oppfatning av elevenes læringsbehov som kan få store konsekvenser for elevenes trivsel og læring. Tidligere forskning har vist at lærernes forventninger til elevenes evner påvirker læringen både på godt og vondt (Brophy, 1983; Cooper, 1984; Miller & Satchwell, 2006), og at lave lærerforventninger kan føre til forenklet undervisning som ikke følger læreplanens krav (Delpit, 2006). Dette er sentralt fordi elevene i studien sa at de som regel ikke gadd å engasjere seg i engelskundervisningen hvis den ikke kunne utfordre dem. For eksempel fortalte en gutt at han pleide å reagere med apati hvis han ble bedt om å jobbe med oppgaver han anså som for enkle, i stedet for å gjøre dem raskt og riktig. I en slik situasjon kan læreren og elevene bli fanget i en uheldig sirkel hvor læreren blir frustrert over hvor lite elevene tilsynelatende får til, mens elevenes engasjement faller i takt med at læreren senker forventningene.

© Diego Vito Cervo | Dreamstime

Interessant nok ser det ut til at yrkesrettet undervisning kan være med på å bryte denne sirkelen, for både lærere og elever sa at yrkesretting ga undervisning som var godt tilpasset elevenes faglige nivå. Lærerne beskrev yrkesretting som en måte å tilpasse engelskfaget på, slik at elever som strever, skal kunne oppleve mestring. I yrkesretting bygger man blant annet på elevenes yrkesfaglige forkunnskaper (Skarpaas & Hellekjær, 2021). Lærerne var ikke egentlig så opptatt av elevenes fagspråk, men brukte yrkesretting som en pedagogisk tilnærming for å utvikle allmenngyldige ferdigheter i engelsk. Dette sto i kontrast til elevene, som stort sett var fornøyde med egne engelskferdigheter, men opplevde at de hadde manglende kunnskap om engelsk fagspråk. For dem tilbød den yrkesrettede engelskundervisningen derfor kjærkommen kompetanse. Studien viser altså at yrkesretting kan bidra positivt til mestringserfaringer gjennom å tilby aktiviteter og oppgaver som elevene er villige til å engasjere seg i, samtidig som lærerne vurderer undervisningsnivået som riktig ut fra elevenes behov.

Teori og praksis?

Jeg er veldig glad i engelskfaget egentlig [...] når det blir lagt opp andre måter å jobbe på. [...] Jeg vil ha prosjekter og lage... Og presentasjoner [...] Ikke bare at du sitter og leser i en engelsk bok for eksempel. (Milly)

«Sit down and write a text» liksom, det er jo helt forferdelig. Lærer ikke noe av det. (Peter)

© Aleksandr Proshkin | Dreamstime

I tillegg til at vellykket yrkesretting rammer inn undervisningen som praktisk og relevant og gir elevene utfordringer, ble det tydelig at arbeidsmåter og metoder er viktige for engasjementet. I alle intervjuene nevnte elevene nemlig at de mislikte «teoretisk undervisning» eller undervisning som er kjennetegnet av at man lytter til læreren eller bedriver individuell lesing og/eller skriving. Av de 50 elevene jeg snakket med, var det bare én som sa at hun likte såkalt teori, de andre foretrakk det de kalte praksis. Elevene forventet imidlertid ikke at et praktisk-orientert engelskfag skulle inkorporere arbeidsmetoder fra de yrkesfaglige programfagene. I stedet ønsket de at engelskfaget skulle være preget av samarbeidslæring, dialog og bevegelse og gi dem valgmuligheter og frihet til å organisere arbeidet sitt.

Elevene hadde erfart at undervisningen i engelsk kunne være både «teoretisk» og «praktisk», og med unntak av fem elever på den ene skolen mente alle at yrkesrettet engelskundervisning lå tettere på «praksis» enn på «teori». Det ser altså ut til at engelsklærere kan støtte yrkeselevers trivsel i skolen gjennom å kombinere relevant tematikk med såkalt aktiv læring, inkludert samhandling, diskusjon og gruppearbeid. For lærere som ikke vet så mye om elevenes yrkesfag, kan en fin inngang være å la elevene bidra med innhold, for eksempel ved at de velger ut tematikk, prosesser eller prosedyrer som man så jobber med i fellesskap. Elevene kan altså bidra med det yrkesfaglige innholdet, mens lærerens legger til rette for en god samtale og hjelper elevene med strategier for kommunikasjon og ordvalg.

QR-kode:
læringsressurser for
engelsk på yrkesfag

Se meg!

*Hun er positiv og prøver å motivere deg.
Det er ikke sånn press på en måte. (Nina)*

*Læreren forklarer liksom bedre
enn på ungdomsskolen. (Levi)*

Et siste funn, som er spesielt relevant for elevens opplevelse av livsmestring, er betydningen av en god relasjon til læreren. Ikke overraskende trivdes elevene best når de hadde lærere som så behovene og interessene deres. Elevene mente at de beste lærerne var de som gjorde en innsats for å bli kjent med elevene på yrkesfag, og som uttrykte at de hadde tro på dem. Det kan se ut som at yrkesretting gir spesielt gode betingelser for lærere som ønsker å jobbe med relasjonen til elevene, fordi metoden oppleves mer personlig og tilpasset enn generell engelskundervisning. Elevene jeg intervjuet, oppfattet at engelsklærerne gav dem bedre og mer tilpassede oppgaver og var mer støttende enn lærere de hadde hatt før, nettopp fordi de yrkesrettet. De ble motivert av å se en sammenheng mellom engelskfaget og yrkesutdanningen for øvrig, og de likte at lærerne støttet dem i denne prosessen. Selv om måten engelskfaget er organisert på etter innføringen av LK20, gir bedre

betingelser for relasjonsbygging enn tidligere, er det positivt for elevenes livsmestringserfaringer at lærerne tar ekstra hensyn til deres interesser og ambisjoner gjennom yrkesrettet engelskundervisning.

Avsluttende betraktninger

Elevene som deltok i prosjektet mitt, fremsto som engasjerte, interesserte og driftige og så ikke på seg selv som uinteresserte i skole og læring. De tok yrkesutdanningen sin på alvor og var både arbeidvillige og motiverte for å fullføre utdanningen (Skarpaas, 2022). For å hjelpe elevene med å nå målet kan engelsklærere tilby god, yrkesrettet undervisning. Det kan de gjøre gjennom å legge vekt på at elevene skal oppleve det faglige innholdet som relevant og meningsfullt, utfordre dem og introdusere nye bruksområder for det engelske språket. Lærerne kan med fordel involvere elevene som «eksperter» på det yrkesfaglige innholdet for å stimulere til mer elevaktivitet og samarbeidslæring. Yrkesretting fremstår som et verktøy som legger til rette for at yrkesfagelever opplever økt mening og mestring i engelskfaget, og er dermed også et viktig verktøy for å fremme livsmestring.

REFERANSER

- Archambault, I., Janosz, M., Fallu, J.-S., & Pagani, L. S. (2009). Student engagement and its relationship with early high school dropout. *Journal of adolescence*, 32(3), pp. 651-670.
- Balaj, M., Henson, C. A., Aronsson, A., Aravkin, A., Beck, K., Degail, C., Donadello, L., Eikemo, K., Friedman, J., & Giouleka, A. (2024). Effects of education on adult mortality: a global systematic review and meta-analysis. *The Lancet Public Health*. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(23\)00306-7](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(23)00306-7)
- Brophy, J. E. (1983). Research on the self-fulfilling prophecy and teacher expectations. *Journal of Educational Psychology*, 75(5), pp. 631-661. <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/0022-0663.75.5.631>
- Cooper, H. M. (1984). Teacher Expectation Research: A Review with Implications for Classroom Instruction. *The Elementary School Journal*, 85(1), pp. 77-89. <https://doi.org/10.1086/461393>
- Danielsen, A. G. (2021). *Lærers arbeid med livsmestring*. Fagbokforlaget.
- Delpit, L. (2006). *Other people's children: Cultural conflict in the classroom*. The New Press.
- Elstad, J. I. (2008). *Utdanning og helseulikheter: problemstillinger og forskningsfunn*. Helsedirektoratet.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), pp. 59-109. <https://doi.org/10.3102/00346543074001059>
- Gettinger, M., & Walter, M. J. (2012). Classroom strategies to enhance academic engaged time. In *Handbook of research on student engagement* (pp. 653-673). Springer.
- Halvorsrud, K. (2017). Student Dropout in Upper Secondary Education in Norway: A Challenge to the Principles of the Welfare State? *London Review of Education*, 15(2), pp. 302-316.

- Haugset, A. S., Iversen, J. M. V., Nossun, G., Martinsen, A., Stene, M., & Wendelborg, C. (2014). *Fellesfaglærere og vg1-elevers opplevelse av yrkesretting og relevans i fellesfagene*
- Hegna, K., Dæhlen, M., Smette, I., & Wollscheid, S. (2012). «For mye teori» i fag- og yrkesopplæringen – et spørsmål om målsettinger i konflikt? – Europeiske utdanningsregimer og den norske modellen. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 53(2), pp. 217–232. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2012-02-04>
- Iversen, J. M. V., Haugset, A. S., Martinsen, A., Wendelborg, C., Røe, M., Nossun, G., & Stene, M. (2014). *Yrkesretting og relevans i fellesfagene. Hovedrapport med sammenstilling og analyser* (8277322054). <http://hdl.handle.net/11250/2365391>
- Janosz, M., Archambault, I., Morizot, J., & Pagani, L. S. (2008). School engagement trajectories and their differential predictive relations to dropout. *Journal of social Issues*, 64(1), pp. 21–40.
- Korp, H. (2011). What counts as being smart around here? The performance of smartness and masculinity in vocational upper secondary education. *Education, Citizenship and Social Justice*, 6(1), pp. 21–37. <https://doi.org/10.1177/1746197910397909>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnsopplæringen*. Fastsett som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020
- Miller, K., & Satchwell, C. (2006). The effect of beliefs about literacy on teacher and student expectations: a further education perspective. *Journal of Vocational Education & Training*, 58(2), pp. 135–150. <https://doi.org/10.1080/13636820600799551>
- Muhrman, K. (2016). *Inget klöver utan matematik: En studie av matematik i yrkesutbildning och yrkesliv* Linköping Universitet. DiVA.
- NOU 2008:18. (2008). *Fagopplæring for fremtida* <https://www.regjeringen.no/contentassets/47b71c71f6b244ac90cf2298cad23845/no/pdfs/nou200820080018000dddpdfs.pdf>
- Nylund, M., & Rosvall, P. Å. (2016). A curriculum tailored for workers? Knowledge organization and possible transitions in Swedish VET. *Journal of Curriculum Studies*, 48(5), pp. 692–710. <https://doi.org/10.1080/00220272.2016.1138325>
- Reegård, K., & Rogstad, J. (Eds.). (2016). *De fratralne. Om fratfall i videregående opplæring – hvem er de, hva vil de og hva kan gjøres*. Gyldendal Akademisk.
- Rondestvedt, A. (2019). *Yrkesretting og praktisk anvendelse av fellesfagene: en studie av yrkesutdanningenes arbeid med yrkesretting av fellesfag ved de teknologiske programområdene elektrofag, teknikk og industriell produksjon og transport og logistikk* Universitetet i Tromsø. Nasjonalbiblioteket.
- Rumberger, R. W., & Rotermund, S. (2012). The relationship between engagement and high school dropout. In *Handbook of research on student engagement* (pp. 491–513). Springer.
- Skarpaas, K. G. (2022). *Investigating the Vocational Orientation (VO) Approach – A Qualitative Study of VO as a Didactic Approach to Teaching and Learning English in Upper Secondary Vocational Education in Norway* [Doctoral thesis, University of Oslo].
- Skarpaas, K. G. (2023). The importance of relevance: Factors influencing upper secondary vocational students' engagement in L2 English language teaching. *Scandinavian Journal of Educational Research*, pp. 1–15. <https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2250360>
- Skarpaas, K. G., & Hellekjær, G. O. (2021). Vocational orientation – A supportive approach to teaching L2 English in upper secondary school vocational programmes. *International Journal of Educational Research Open*, 2, 100064. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2021.100064>
- Statistisk sentralbyrå. (2023). *Gjennomføring i videregående opplæring. Elever som startet i Vg1 for første gang angitt høst, og andelen som har fullført med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem/seks år* [Statistikk]. <https://www.ssb.no/utdanning/videregaaende-utdanning/statistikk/gjennomforing-i-videregaende-opplaering>
- Stene, M., Haugset, A. S., & Iversen, J. M. V. (2014). *Yrkesretting og relevans i fellesfagene. En Kunnskaps-oversikt* T. F. o. U. A/S.
- Tjomsland, H. E., Viig, N. G., & Resaland, G. K. (2021). *Folkehelse og livsmestring i skolen – i fag, på tvers av fag og some en helhetlig tilnærming*. Fagbokforlaget.
- Wendelborg, C., Røe, M., & Martinsen, A. (2014). *Yrkesretting og relevans i praksis: En kvalitativ studie om tilpasning av fellesfag til yrkesfaglige studieprogram* [Vocational orientation and relevance in practice: A qualitative study of adapting common core subjects to the vocational study programmes].